

ΓΡΑΠΤΗ ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΗΓΗ.

Ερώτηση: Με βάση το παρακάτω παράθεμα και τις ιστορικές σας γνώσεις να παρουσιάσετε τους όρους και τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η ανταλλαγή των πληθυσμών μεταξύ Ελλάδος και Τουρκίας.

ΣΧΕΔΙΑΓΡΑΜΜΑ (στο πρόχειρο)

ΒΙΒΛΙΟ	ΠΗΓΗ
1. Υπογραφή Σύμβασης 30 Ιανουαρίου 1923.	α. Υπογραφή Συνθήκης 30 Ιανουαρίου 1923 μεταξύ Τουρκικής και Ελληνικής Κυβέρνησης.
2. Υποχρεωτική ανταλλαγή Ελλήνων ορθοδόξων και μουσουλμάνων (της Τουρκίας και της Ελλάδας αντίστοιχα).	β. Υποχρεωτική ανταλλαγή Ελλήνων ορθοδόξων και μουσουλμάνων των δύο χωρών + απαγόρευση επιστροφής στη χώρα προέλευσης άνευ αδείας. (άρθρο 1)
3. Αναδρομική ισχύς Σύμβασης (από το ξεκίνημα του πρώτου Βαλκανικού πολέμου).	γ. <u>Εξαιρέση</u> : Έλληνες Κων/πολης, μουσουλμ. κάτοικοι Ξυτ. Θράκης + προσδιορισμός της έννοιας Έλληνας Κων/πολης και μουσουλμ. Ξυτ. Θράκης. [σχόλιο: ανισομερείς όροι που αντανακλούν την ήττα της Ελλάδας από την Τουρκία στον πόλεμο· σαφώς περισσότεροι θεωρούνταν οι μουσλ. από τους Έλληνες της Κων/πολης αφού ως τέτοιοι εθεωρούντο οι εγκατεστημένοι από το 1913 ενώ στην περίπτωση των Ελλήνων από το 1918] (άρθρο 2)
4. Εξαιρέση Ελλήνων Κων/πολης, Ξυτ. Θράκης, Τενέδου και Μουσουλμάνων Ξυτ. Θράκης.	δ. Αναδρομικός χαρακτήρας Σύμβασης + περιλαμβάνονται φυσικά και νομικά πρόσωπα (επιχειρήσεις). Οι Τούρκοι δεν ήθελαν να διοικούν οι Έλληνες που μετανάστευσαν τις επιχειρήσεις τους στην Τουρκία δια αντιπροσώπων. ήθελαν να διαλυθούν οι έδρες των επιχειρήσεων. (άρθρο 3)
5. Απόκτηση νέας ιθαγένειας.	ε. Πρώτοι ανταλλαγέντες οι άρρενες Έλληνες αιχμάλωτοι στην Τουρκία. [σχόλιο: αποδεικνύεται η διπλωματική ικανότητα του Βενιζέλου.] (άρθρο 4)
6. α) Δικαίωμα μεταφοράς κινητής περιουσίας. β) Δικαίωμα αποζημίωσης	στ. Δικαιώματα ιδιοκτησίας των ανταλλαγέντων δε θίγονται με την

από το κράτος όπου μετανάστευσαν αξίας ίσης με την ακίνητη περιουσία που είχαν εγκαταλείψει.	επιφύλαξη των άρθρων 9, 10. (άρθρο 5)
7. Δημιουργία μεικτής επιτροπής ανταλλαγής για διευκόλυνση μετακίνησης.	

ΣΥΝΘΕΣΗ ΑΠΑΝΤΗΣΗΣ

Η άμεση αυτή πηγή παρουσιάζει τα πέντε πρώτα άρθρα της Σύμβασης της Λοζάνης (μια δηλαδή διακρατική διεθνή συνθήκη) που αφορούν τους όρους της ανταλλαγής πληθυσμών μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Έτσι, βλέπουμε πρώτα – πρώτα ότι η Σύμβαση αυτή υπογράφηκε από την Ελληνική και την Τουρκική κυβέρνηση αντίστοιχα στις 30 Ιανουαρίου 1923, κάτι το οποίο συμφωνεί με τις ιστορικές μας γνώσεις.

Αυτό το οποίο επίσης γνωρίζουμε από τις ιστορικές μας γνώσεις είναι πως η ανταλλαγή μεταξύ Ελλήνων ορθόδοξων της Τουρκίας και μουσουλμάνων της Ελλάδας είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα. Αυτό βλέπουμε ότι επιβεβαιώνεται και από το πρώτο άρθρο του παραθέματος το οποίο δίνει όμως και επιπλέον πληροφορίες. Μαθαίνουμε λοιπόν ακόμη ότι πλέον απαγορεύεται και η επιστροφή όσων περιλαμβάνονται στους όρους της ανταλλαγής στην χώρα προέλευσής τους χωρίς την σχετική άδεια από την Ελληνική ή την Τουρκική κυβέρνηση αντίστοιχα. Παρατηρούμε λοιπόν ότι πράγματι, αυτή η συμφωνία διέφερε από τις προηγούμενες γιατί καθιέρωνε για πρώτη φορά τη μαζική μετακίνηση πληθυσμών με υποχρεωτικό χαρακτήρα, ενώ οι μέχρι τότε συμφωνίες προέβλεπαν μόνο εθελοντική μετανάστευση των κατοίκων κάποιων επίμαχων περιοχών.

Ένα ακόμη στοιχείο που γνωρίζουμε είναι ότι η ανταλλαγή θα ίσχυε τόσο γι' αυτούς που παρέμεναν στις εστίες τους, όσο και για εκείνους που είχαν ήδη καταφύγει στην ομόδοξη χώρα. Γνωρίζουμε μάλιστα ότι η ανταλλαγή ίσχυε αναδρομικά για όλες τις μετακινήσεις πληθυσμών που έγιναν από την αρχή του Α' Βαλκανικού Πολέμου (18 Οκτωβρίου 1912). Αυτό επιβεβαιώνεται από το τρίτο άρθρο της Σύμβασης το οποίο όμως προσθέτει ότι στους αναδρομικώς ανταλλαγέστες περιλαμβάνονται τόσο φυσικά όσο και νομικά πρόσωπα (π.χ. επιχειρήσεις).

Όπως ξέρουμε επίσης, από τους όρους της Σύμβασης αυτής υπήρχαν κάποιοι που εξαιρούνταν: οι Έλληνες ορθόδοξοι της Κωνσταντινούπολης, της Ίμβρου και της Τενέδου και οι Μουσουλμάνοι της Αυτ. Θράκης. Το δεύτερο άρθρο όμως της Σύμβασης που παρατίθεται στην πηγή στο σημείο αυτό διαφέρει και αναφέρει ως εξαιρεθέντες Έλληνες μόνο τους κατοίκους της Κωνσταντινούπολης. Αυτό συμβαίνει πιθανότατα επειδή η Ίμβρος και η Τένεδος το 1923 θεωρούνταν ότι ανήκαν στην ευρύτερη περιοχή των Στενών του

Ελλησπόντου που κατεχόταν ακόμη από τους Άγγλους. Το ίδιο άρθρο προσδιορίζει και ποιοι θεωρούνταν Έλληνες κάτοικοι Κωνσταντινούπολης (όσοι ήταν εγκατεστημένοι στη νομαρχία Κωνσταντινούπολης στις 30 Οκτωβρίου 1918) και ποιοι Μουσουλμάνοι της Αυτ. Θράκης (όσοι βρίσκονταν ανατολικά των συνόρων το 1913). Εδώ παρατηρούμε την ανισότητα των σχετικών όρων μιας και ως αποτέλεσμα του άρθρου 2 περιορίζονται σίγουρα οι εξαιρεθέντες Έλληνες της Κωνσταντινούπολης πολύ περισσότερο από τους Μουσουλμάνους της Αυτ. Θράκης. Ας μην ξεχνούμε ότι πολλοί Έλληνες της Μ. Ασίας μετά την Μικρασιατική καταστροφή είχαν καταφύγει στην υπό αγγλική κατοχή Κωνσταντινούπολη το 1922. Με βάση το άρθρο 2 λοιπόν αυτοί τώρα έπρεπε να φύγουν για την Ελλάδα! Οι άνισοι αυτοί όροι αντανακλούν φυσικά την ήττα της Ελλάδας στον πόλεμο και τη δεινή διπλωματική της θέση.

Εκτός από τα παραπάνω από τις γνώσεις μας ξέρουμε ότι οι ανταλλαγέντες είχαν δικαίωμα να μεταφέρουν την κινητή τους περιουσία και να πάρουν από το κράτος στο οποίο μετανάστευαν ως αποζημίωση περιουσία ίσης αξίας με την ακίνητη περιουσία την οποία εγκατέλειψαν. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και από το άρθρο 5 της Σύμβασης το οποίο αναφέρει πως με την επιφύλαξη δύο άλλων άρθρων (των 9 και 10) που δεν παρατίθενται, τα περιουσιακά δικαιώματα των ανταλλαγέντων δεν θίγονται.

Γνωρίζουμε ακόμη και κάποια άλλα στοιχεία για την ανταλλαγή πληθυσμών που δεν επιβεβαιώνονται από τα 5 άρθρα της Σύμβασης ανταλλαγής που παραθέτει η πηγή. Έτσι λοιπόν δεν επιβεβαιώνεται το γεγονός ότι οι ανταλλαγέντες θα απέβαλαν την παλιά τους ιθαγένεια και θα αποκτούσαν την ιθαγένεια του κράτους που θα τους δεχόταν. Το δεύτερο στοιχείο που δεν επιβεβαιώνεται από την πηγή είναι ότι οι ανταλλαγέντες θα διευκολύνονταν στην μετακίνησή τους από την Μικτή Επιτροπή Ανταλλαγής.

Από την άλλη μεριά όμως και η πηγή με το 4 άρθρο της Σύμβασης μας προσθέτει κι ένα εντελώς νέο στοιχείο που συμπληρώνει την ιστορική μας γνώση. Το άρθρο αυτό αναφέρεται στην επιστροφή των Ελλήνων αιχμαλώτων πολέμου από τη Μικρά Ασία ως των πρώτων ανταλλαξίμων. Πρόκειται για κάτι το οποίο κατάφερε η ελληνική διπλωματική αποστολή: να θεωρηθούν δηλαδή οι Έλληνες αιχμάλωτοι στρατιώτες ως ανταλλάξιμοι προκειμένου να επιστρέψουν στις πατρίδες τους.

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω βλέπουμε λοιπόν ότι η πηγή αποτελεί αξιόλογο ιστορικό υλικό καθώς επιβεβαιώνει πολλές από τις ιστορικές μας γνώσεις, ενώ παράλληλα συμπληρώνει και φωτίζει με επιπλέον πληροφορίες τις συνθήκες κάτω από τις οποίες έγινε η ελληνοτουρκική ανταλλαγή πληθυσμών το 1923.